

Kennismaking met een grote-stadswijk: Spoorwijk in Den Haag

De vooroorlogse Haagse arbeiderswijk Spoorwijk is een zogenaamde probleemwijk. De diverse, elkaar versterkende problemen manifesteren zich zowel op ruimtelijk-fysiek vlak als op sociaal-economisch en sociaal-cultureel gebied. Om dit deel van de stad een leefbare toekomst te geven is rigoureuus ingrijpen noodzakelijk.

RUDI BOONE*

Den Haag is op dit moment de meest gesegeerde stad van Nederland: rijke en arme woonmilieus zijn ruimtelijk gezien duidelijk van elkaar gescheiden. De gemeente heeft onlangs een beleidsmatige aanzet gegeven om de onevenwichtige opbouw van de woningvoorraad op wijk- en buurtniveau en de daarmee samenhangende eenzijdige sociaal-economische samenstelling van de bevolking te doorbreken. Het gaat daarbij vooral om het bestrijden of voorkomen van de negatieve effecten van ruimtelijke segregatie van kansarme bewoners. Hier komen de termen stedelijke vernieuwing, herstructurering en Grote-Stedenbeleid om de hoek kijken. De gemeente heeft namelijk gekozen voor een integrale uitwerking van haar ambitie op wijkniveau. Het gaat hierbij niet alleen om verhoging van de fysieke kwaliteit in de buurt maar ook om maatregelen op het gebied van werkgelegenheid, veiligheid, onderwijs en welzijn. De uitwerking krijgt gestalte in de vorm van zogeheten wijkplannen. Een wijkplan is een integraal plan, dat het gemeentelijke beleid ten aanzien van de ontwikkeling van een bestaand deel van de stad op het gebied van wonen en ruimtelijke ordening gedurende een periode van vijf tot tien jaar verwoordt en de maatregelen die de gemeente neemt om dat beleid te verwezenlijken.

Leegstand in beneden-bovenwoningen.

Spoorwijk is één van de wijken waarvoor de gemeente een wijkplan aan het opstellen is.

WIJKPLAN

Spoorwijk is tussen 1920 en 1935, in hoofdlijnen conform een stedenbouwkundig ontwerp van Berlage, uitgevoerd. De buurt, volgens de tuinstadgedachte gebouwd, wordt gekenmerkt door een sterke architectonische homogeniteit, met uitzondering van enkele opvallende stadsvernieuwingsprojecten. Op een oppervlakte van ongeveer 45 hectare staan ruim 3.200 woningen, goed voor een woningdichtheid van meer dan zeventig woningen per hectare. De zeer eenzijdig samengestelde woningvoorraad bestaat voor het overgrote deel uit kleine goedkope corporatiewoningen met weinig wooncomfort, welke zijn gebouwd op erg kleine kavels. Met name de gestapelde beneden-bovenwoningen hebben door de houten plafonds en de enkelsteensmuren een minimale isolatie. Het gemiddelde woonoppervlak van de Spoorwijkse woning is krap vijftig vierkante meter, terwijl de gemiddelde woningbezetting (2.3 mensen per woning) boven het Haagse

gemiddelde ligt. Ook de openbare ruimte is van een matige kwaliteit: smalle woonstraten met op de stoep geparkeerde auto's en openbaar groen dat kwalitatief ver onder de maat is. Samenhangend met de povere kwaliteit van de fysieke leefomgeving, manifesteren zich allerlei problemen waardoor de wijk een negatief imago heeft gekregen. Mensen die in principe een positieve band met de wijk hebben, maar een betere woning zoeken, kunnen hiervoor in Spoorwijk nauwelijks terecht en verlaten de wijk. De woningen worden bewoond door de minst draagkrachtige bevolkingsgroepen en starters op de woningmarkt. Spoorwijk is een doorgangswijk geworden met een steeds hogere mutatiegraad (in sommige delen meer dan twintig procent) en een groeiende leegstand. Veel bewoners investeren nauwelijks meer in de woning, de woonomgeving en sociale contacten in de wijk. Leefbaarheidsproblemen als vereenzaming, vervuiling, burenoverlast, vandalisme en criminaliteit steken de kop op. De komende jaren wordt er een verdere ontspanning op de Haaglandse woningmarkt verwacht, waardoor er een massale verhuisbeweging op gang zal komen. Onder

andere Spoorwijk, dat reeds aan de onderkant van de regionale woningmarkt bungelt, dreigt hier de dupe van te worden. Als er niet wordt ingegrepen zal dit leiden tot een ernstige toename van de reeds aanwezige problemen.

ONTWIKKELINGSVISIE

Spoorwijk zal weer een aantrekkelijke wijk moeten worden voor diverse inkomens- en leeftijdsgroepen. Een belangrijk instrument in de aanpak, is herstructurering van de woningvoorraad. De samenstelling van de toekomstige woningvoorraad van Spoorwijk zal bepaald worden binnen het spanningsveld van de volgende twee doelstellingen:

-Realisatie van een gedifferentieerd woonmilieu, gericht op een gemêleerde bevolkingsamenstelling. Bovenliggende doelstelling is het tegengaan van ruimtelijke segregatie, het voorkomen van een gedeelde stad (geldend stedelijk beleid).

-Spoorwijkers die dat graag willen, moeten in Spoorwijk kunnen blijven wonen.

Beide uitgangspunten kunnen elkaar bijten indien een onverwacht groot deel van de huidige bewoners in Spoorwijk zou willen blijven wonen. Gemeentelijk onderzoek naar de woonwensen en -mogelijkheden van de huidige Spoorwijkers heeft echter aangetoond dat beide doelstellingen zeer wel te combineren en te realiseren zijn. Een groot deel van de woningen zal gesloopt moeten worden om plaats te maken voor een kleiner aantal woningen met een grotere differentiatie. Gezien de marktvraag zal de nadruk komen te liggen op eengezinswoningen met tuin. Tegelijkertijd moet de openbare ruimte worden aangepast aan de eisen van deze tijd. Naast fysieke maatregelen zijn flankerende maatregelen nodig op beheergebied, op sociaal-cultureel gebied en op sociaal-economisch gebied.

RUIMTELIJK-FYSIEK

De meest kwetsbare delen van de woningvoorraad (groveweg alle beneden-bovenwoningen) zullen worden gesloopt. De vervangende nieuwbouw zal meer variatie moeten kennen qua type en financieringsvorm. Om het vertrouwen van de Spoorwijkers niet te beschamen zal de eerste fase van de herstructureringsoperatie voor een groot deel moeten aansluiten op de woonwensen en -mogelijkheden van de huidige Spoorwijkers. Zij die reeds een positieve band met de wijk hebben, moeten er kunnen blijven wonen. Dit is uit oogpunt van sociale stabiliteit en sociale samenhang juist zeer gewenst. Daarnaast zullen er woningen gebouwd moeten worden voor speciale doelgroepen (bijvoorbeeld woonzorgcomplexen voor ouderen met eenzelfde etnisch-culturele achtergrond) en woningen gericht op het aantrekken van modale en bovenmodale inkomenscategorieën. Uitgangspunt bij de nieuwbouw is dat deze dient te harmoniëren met het eigen karakter van de wijk, bepaald door de kleinschaligheid van de bebouwing, het tuindorpkarakter en de sterke architectonische en stedenbouwkundige eenheid. De herstructurering van

Nieuwbouw detoneert bij karakteristieke architectuur.

de woningvoorraad gaat gepaard met andere ruimtelijke ingrepen, zoals het verleggen van de noordelijke wijkontsluiting voor een betere doorstroming van het verkeer. De huidige onoverzichtelijke wijkontsluiting is al jaren een doorn in het oog van de bewonersorganisaties. Herinrichting van de groenplekken in en aan de rand van de wijk alsmede het aanbrengen van een meer logische structuur van straat-boombepanting moet bijdragen aan een hogere gebruiks- en belevingswaarde van de openbare ruimte.

In verband met de wijkleefbaarheid, herhuisvestingsmogelijkheden en het kunnen inspelen op marktontwikkelingen zal de fysieke herstructurering gefaseerd plaats vinden. Met name tijdens de uitvoering van de verbeteringsoperatie, wanneer een deel van de wijk in een bouwput verandert, verdient de wijkleefbaarheid speciale aandacht. Leegkomende woningen in voor sloop aangewezen delen van Spoorwijk zullen tijdelijk worden verhuurd en er worden maatregelen genomen om leefbaarheidsproblemen bij de bouwplaats te voorkomen. Daarnaast dient een in te stellen werkgroep wijkleefbaarheid alert te reageren op klachten en signalen van bewoners.

SOCIAAL-CULTUREEL

Het feit dat Spoorwijk ook in de toekomst een wijk blijft waar veel mensen met lagere inkomens wonen maakt aanvullende investeringen noodzakelijk, zowel op sociaal-cultureel gebied als op sociaal economisch gebied. In die zin zou Spoorwijk uitstekend dienst kunnen doen als voorbeeldproject in het kader van het Grote-Stedenbeleid. Intensivering van gekwalificeerd jongerenwerk is gewenst, gezien de overlast die jongeren in de wijk veroorzaken. Een aan te stellen buurtsportwerker zal de jeugd moeten activeren om deel te nemen aan (de organisatie van) sport- en andere activiteiten. Om het aanbod aan sport- en speelmogelijkheden uit te breiden zal één van de drie grotere groenplekken in de wijk

worden heringericht als speeltuin en komt er op een andere plek een sport- en hangplaats voor de jeugd.

SOCIAAL-ECONOMISCH

Ter stimulering van de buurteconomie worden op strategische plekken mogelijkheden geschapen voor vestiging van niet-hinderlijke bedrijven en dienstverlening. In het enig overgebleven oorspronkelijke schoolgebouw is momenteel een leer-werkcentrum gevestigd. Sloop van enkele achterliggende woningen biedt mogelijkheden voor nieuwbouw van een groter complex waarin het leer-werkcentrum gecombineerd kan worden met een bedrijfsverzamelgebouw voor startende ondernemers. Daarnaast zal (naar Rotterdams voorbeeld) een aan te stellen wijk econoom de Spoorwijkse ondernemers moeten organiseren om samen te werken aan verbetering van het ondernemersklimaat. Deze wijk econoom kan tevens organisatorische ondersteuning bieden bij het opstarten en draaiend houden van een bedrijf.

De kansen voor een succesvolle aanpak zijn nadrukkelijk aanwezig: de meeste corporatiewoningen naderen het eind van hun exploitatietermijn en Spoorwijk is strategisch gelegen tussen de Rijswijkse landgoederenzone en het vernieuwde multifunctionele Laakhavengebied en het stadscentrum. Bovendien heeft de wijk goede openbaar vervoersverbindingen en een goede autobereikbaarheid. En ook niet onbelangrijk: de gemeente en de twee betrokken woningcorporaties alsmede de bewonersorganisaties delen de opvatting dat een rigoureuze aanpak van de problemen noodzakelijk is. Medebepalend voor de kans van slagen is het betrekken van relevante partijen bij de opstelling en uitvoering van de maatregelen.

*Rudi Boone is in 1998 als planoloog afgestudeerd aan de Nationale Hogeschool voor Toerisme en Verkeer in Breda